

Významné osobnosti naší univerzity

Čestný doktorát prezidenta Edvarda Beneše na Masarykově univerzitě v Brně

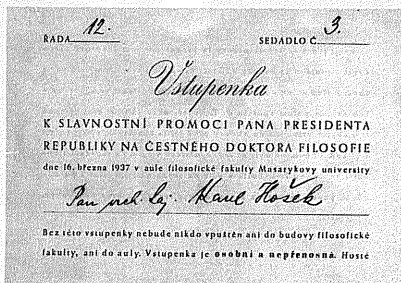
Masarykova univerzita, od jejíhož založení uplynulo v lednu osmdesát pět let, využila své možnosti udělovat titul doctor honoris causa již téměř stokrát. Mezi devětaadvadesáti osobnostmi vědeckého, kulturního a politického života, jimž dosud diplom čestného doktora odevzdala, najdeme i dva nejvyšší představitele našeho státu – prezidenta Edvarda Beneše a prezidenta Václava Havla. Prvnímu z nich, Edvardu Benešovi, dlouholetému nejbližšímu spolupracovníkovi T. G. Masaryka, spolutvůrci samostatného Československa, jedné z nejvýznamnějších a nejdiskutovanějších osobností naší novodobé historie, jehož 120. výročí narození připadá na letošní 28. květen, věnujeme u příležitosti jeho jubilea tuto vzpomínku.

Vřelé vztahy brněnské univerzity k Edvardu Benešovi a rovněž jeho k univerzitě lze doložit ještě před tím, než byl v prosinci roku 1935 zvolen prezidentem republiky. Svědčí o tom jeho dopis z 26. května 1934, uveřejněný v červnovém čísle časopisu Index, ve kterém se, tehdy ještě jako ministr zahraničních věcí, vyjádřil ve prospěch brněnské univerzity, jíž hrozila ztráta Filozofické a Přírodovědecké fakulty: „Mám rád Masarykovu univerzitu v Brně pro jejího ducha a pro krásný mladistvý elán, který od počátku republiky projevovala tak výrazně, přispívajíc bezesporu význačně k vývoji naší národní kultury. Proto mám obavy ze zamýšlených restrikcí a soudím, že by ztráty z toho vzniklé daleko nevyvážily prospěchy, jež se z toho snad očekávají.“ Morální podporu, již Beneš ohrožené univerzitě poskytl, mu škola v následujících nelehkých letech několikrát oplatila.

Prezidentského úřadu se Beneš ujal v době, kdy byl evropský i vnitropolitický vývoj poznamenán nárůstem fašistických a nacistických proudů.

A tak veškeré své úsilí soustředil tento zkušený politik na všestranné zabezpečení republiky a na uchování jejího demokratického charakteru. Pro tuto politiku se snažil získat co nejširší veřejnost, oporu hledal – a nacházel – na vysokých školách. Hned při svém prvním pracovním zájezdu na Moravu zavítal 15. června 1936 na Právnickou fakultu Masarykovy univerzity, kde se v auditoriu maximu setkal s představiteli všech brněnských vysokých škol a s českými i německými studenty. Po uvítacím pozdravu rektora Masarykovy univerzity Dobroslava Krejčího vyzvedl Edvard Beneš ve svém projevu význam vědy a jejího poslání a nutnost svobody bádání, jež nesmí být podřízeno žádnému politickému diktátu. Na všechny přítomné jistě silně zapůsobila jeho slova: „Jste muži vědy a vědecké metody práce. Věda je pravda, přímá, poctivost. Věda je mužná, přímá, charakterní a přitom lidská, tolerantní, objektivní. Proto je tak krásná. Proto by muži vědy měli stát v našem státě v čele lidského, tolerantního, bolesti našich dnů objímajícího dorozumění a spolupráce.“ Pravidelně pod vlivem tohoto Benešova brněnského vystoupení a nadto veden snahou posílit jeho pozici na domácí politické scéně se již 17. června 1936 usnesl profesorský sbor brněnské české techniky udělit mu čestný doktorát technických věd a posléze ho i požádat, aby škola směla nést jeho jméno.

Demonstrovat svoji podporu se rozhodla samozřejmě i Masarykova univerzita. Profesorský sbor její Filozofické fakulty se na svém mimořádném zasedání dne 12. listopadu 1936 usnesl jednomyslnou akclamací

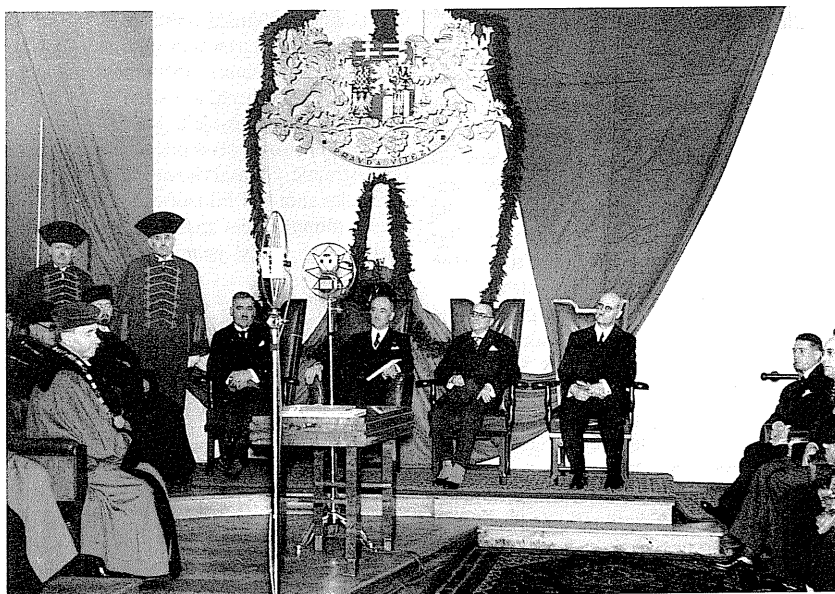

Vstupenka na slavnostní promoci

udělit Edvardu Benešovi čestnou hodnost doktora filozofie. Originál návrhu, psaný rukou Inocence Arnošta Bláhy, profesora sociologie na brněnské Filozofické fakultě, je, ač patetický, přece natolik výmluvný, že ho uvádíme v plném znění: „Masarykova univerzita se zrodila z ducha svobody. Vedle Masaryka symbolem československé revoluce a československé svobody stal se prezident Edvard Beneš. Zasloužil se vedle prezidenta Osvoboditele nejvíce o znovuzřízení československého státu. Vytvořil naši zahraničněpolitickou tradici a zosnoval ji, stejně jako naši tradici vnitropolitickou, v organické kontinuitě s oním duchem našich dějin, který ze základů prvními buditeli vyrostl v nadstavbu našeho evropanství a naší světovosti. V době hrozících válek on jest věrným služebníkem míru mezi národy. V době, kdy reflektory světa jsou soustředěny na hlučné diktátory, on jest jedním z jasných světél světové demokracie. Svou politiku realistickou, racionalistickou a humanitní vybudoval na základech, jež mu poskytla jeho věda, jeho filozofická orientace a vůbec jeho funkce univerzitního profesora. Vyzrávaje ve státníka, jehož úroveň

daleko přerůstá rámec tohoto státu, uchoval si a uchovává živý styk s národní kulturou a jejími představiteli. V době, kdy svoboda kulturní a zejména vědecká práce je v tolika zemích ohrožována a znemožňována, on se stává zárukou, že zdroje naší národní vzdělanosti, z jejížhož rozvoje jsme čerpali své největší síly, budou se moci i nadále uplatňovati po zákonu svobody.“ Zřejmě při audienci rektora Masarykovy univerzity Františka Berky, jež se konala 3. února 1937 na Pražském hradě, Beneš slíbil, že nabízenou čestnou hodnost přijme. Ministerstvo školství a národní osvěty potvrdilo udělení čestného doktorátu 17. února 1937. Beneš sám rozhodl, že se podrobí promočnímu aktu v Brně, a to v úterý 16. března 1937 v odpoledních hodinách přímo na Filozofické fakultě, a že ve stejný den dopoledne převzme čestný doktorát i na brněnské české technice, jež na základě zákona č. 31/1937 právě měnila svůj dosavadní název na Vysokou školu technickou dr. Edvarda Beneše.

Filozofická fakulta se na příjezd pana prezidenta pečlivě připravila. Její aula byla, jak je vidět na dochovaných fotografiích,

Slavnostní promoce v aule Filozofické fakulty 16. 3. 1937

vyzdobena chvojovými pletenci a žlutými a červenými draperiemi, nad prezidentovým křeslem u západní stěny auly visel mezi státní a městskou vlajkou velký státní znak. Aula, přilehlé místnosti, chodby a schodiště ožívovala rostlá zeleň. Návrh výzdoby připravil akademický malíř Eduard Milén, jenž se ujal i uměleckého ztvárnění pergamenového diplomu. Příchod a odchod vzácného hosta a jeho doprovodu měly ohlásit fanfary trubačů, složené pro tuto mimořádnou příležitost profesorem Vladimírem Helfertem. Pořadatelskou službou byli pověřeni posluchači Filozofické fakulty pod vedením docenta Jindřicha Šebánka. Konečně bylo vše přichystáno, vstupenky opravňující ke vstupu do nevelké auly rozeslány.

Podle předem detailně připraveného programu absolvoval prezident Edvard Beneš 16. března 1937 slavnostní promoci nejprve na české technice. Na Filozofickou fakultu dorazil krátce po poledni, doprovázen manželkou Hanou, ministrem školství Emilem Frankem, zemským prezidentem Janem Černým, členy své kanceláře a samozřejmě také rektorem Masarykovy univerzity Františkem Berkou, děkanem Filozofické fakulty Vladimírem Grohem a promotorem Janem Krejčím. Při krátkém zastavení v úřadovně děkana se pozdravil se členy Akademického senátu Masarykovy univerzity a zapsal se do fakultní pamětní knihy. Poté se odebral k promočnímu aktu do auly, zaplněné do posledního místečka univerzitní akademickou obcí a čestnými hosty, mezi nimiž byli představitelé všech československých vysokých škol (s výjimkou německých vysokých škol pražských), politického a veřejného života státu, země Moravskoslezské a města Brna. Slavnostní akt zahájil děkan Vladimír Groh, který představil doktoranda a vysvětlil, proč Filozofická fakulta a Masarykova univerzita k udělení čestného doktorátu přistoupily: „Masarykova univerzita, udílejíc čestný doktorát dr. Edvardu Benešovi, prohlašuje urbi et orbi, že se celou svou vahou a s veškerou rozhodností staví za mravní ideály prezidenta Osvoboditele, jehož jméno nese, a za dílo jeho pokračovatele, spolutvůrce světového míru.“ Když dal potom rektor

František Berka souhlas k promoci, provedl vlastní slavnostní akt promotor Jan Krejčí, doyen profesorského sboru Filozofické fakulty. Svoji promoční řeč věnoval čerstvý čestný doktor uváhám o úkolech filozofie a vědy v chaotických poměrech tehdejší Evropy, v níž vedle sebe existují čtyři typy států – konstituční demokratický, komunistický, fašistický a nacionálně socialistický. Ve svém projevu vyjádřil přesvědčení: „Dnešní doktríny filozofické a mravní a dnešní režimy politické se musí navzájem respektovat, tolerovat, musí se v klidu vyvíjet, aby se navzájem mohly přizpůsobovat a tím budoucí jednotu Evropy zase připravovat. Tvrdím, že prudký, násilný konflikt mezi nimi není nutný – a zejména válečný konflikt by vůbec neměl smyslu. Vyšel by z něho rozvrat ještě horší.“ Ani on sám, ani nikdo z přítomných tehdy nemohl tušit, jak moc a zároveň jak málo se Edvard Beneš mylí. Moc v případě válečného konfliktu, který se měl už brzy rozhořet ve druhou světovou válku. Málo v tom, že hned po skončení války vyvstanou v Evropě další velké problémy. Obojího si měl bohužel on sám ještě užít měrou vrchovatou. Ale to už by byla jiná kapitola, s udělením čestného doktorátu nesouvisející.

Pokud by měl někdo ze čtenářů zájem seznámit se detailně s průběhem promočního aktu a s celým Benešovým promočním projevem, najde jej v publikaci Slavnostní promoce prezidenta republiky dr. Edvarda Beneše na čestného doktora filozofie Masarykovy university, jež byla vydána v roce 1937 péčí Spolku pro podporování studií na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity. Je uložena v Archivu Masarykovy univerzity v Brně, v jehož fondech se nacházejí nejen další písemnosti vztahující se k udělení čestného doktorátu, ale rovněž doklady toho, jak moc si Filozofická fakulta a celá brněnská univerzita svého čestného doktora filozofie Edvarda Beneše, jemuž zachovala věrnost až do posledních dnů jeho života, vážila.

V únoru roku 1946 ho profesorský sbor Filozofické fakulty navrhl za kandidáta na Nobelovu cenu míru s tímto odůvodněním: „Dr. E. Beneš po celou dobu svého působení nejprve jako ministr zahraničních věcí

ČSR, poté jako její prezident, po dobu trvání státu i po jeho obnovení, záměrně a soustavně pracoval k organizování mezinárodní bezpečnosti a k zajištění světového míru. Proto splnil podle našeho soudu všechny podmínky, aby mu byla udělena cena míru.“ Prezidenta Beneše podpořila univerzita i v pohnutých únorových dnech roku 1948. Dne 24. února mu odeslal rektor Ladislav Seifert telegram tohoto znění: „Masarykova univerzita stojí neochvějně za Vámi. Prosím o laskavé přijetí naší delegace ve čtvrtek 26. t. m. a o telegrafické stanovení hodiny.“ Vzhledem k dramatickému vývoji politické situace po 25. únoru už k setkání pochopitelně nemohlo dojít. Zrazený, zklamáný a nemocný prezident Edvard Beneš abdikoval na svoji funkci 7. června 1948 a už 3. září 1948 ve své vile v Sezimově Ústí zemřel. Soustrastný telegram odeslal paní Haně Benešové jak rektor Masarykovy univerzity Ladislav Seifert, tak i děkan její Filozofické fakulty Ferdinand Stiebitz. Stálo v něm: „Filozofická fakulta Masary-

kovy univerzity vzpomíná s celým vědeckým národem v hluboké úctě a opravdovým smutku světlé osobnosti Vašeho manžela, prezidenta Budovatele dr. Edvarda Beneše, svého čestného doktora filozofie, a prosí Vás, abyste přijala tento skromný projev oddané soustrasti s Vaším bolem.“

J. KALEDOVSKÁ

Šedesát let od úmrtí Tadeusze Zielińského

Tadeusz Zieliński (*14. 9. 1859), jeden z největších klasických filologů 20. století, převzal čestný doktorát Masarykovy univerzity ve Varšavě roku 1930. Bylo mu tehdy sedmdesát let a polská akademická obec oslavovala padesáté výročí jeho vědecké činnosti; za přítomnosti mnoha cizích delegací mu tehdy předaly diplomy čestného doktorátu všechny polské univerzity spolu s mladou univerzitou brněnskou; stal se tak jejím v pořadí sedmým doktorem honoris causa.

Již tehdy bylo splněno jedno ze základních kritérií pro udělení čestného doktorátu: prof. Zielińského pojily s Filozofickou fakultou brněnské univerzity vědecké i osobní kontakty. Byl učitelem předního profesora klasické filologie Františka Novotného, v roce 1927 na jeho pozvání v Brně roku 1927 přednášel, s prof. Novotným byl v přátelském korespondenčním styku až do své smrti. In margine obrovské badatelské (i popularizační) práce Tadeusze Zielińského uvedme jeho přesvědčení o historické úloze Slovanů, které vyjadřoval i svým vztahem k Čechům a k českým zemím. Spisy tohoto prvořadého filologa byly – opět především zásluhou prof. Novotného – překládány do češtiny („Starý svět a my“, „Náboženství starého Řecka“). Zielińského si velmi vážil a na jeho pohled na M. Tullia Cicerona navazoval jiný významný brněnský klasický filolog, prof. Jaroslav Ludvíkovský.

Zieliński byl rodem Polák, v Polsku navštěvoval německé školy, ale dříve než do svého šedesátého roku psal rusky, německy, latinsky a jinými evropskými jazyky, ne

Edvard Beneš při odchodu z Filozofické fakulty v doprovodu rektora Františka Berky a děkana Vladimíra Groha